

מוה"ר יעקב משה הכהן לעסין זצ"ל משגיח רוחני בשיבתינו לשעבר

עבודת ה' בעזרת המדות*

תניא ר' אליעזר אומר: אם נאמר בכל נפשך – למה נאמר בכל מאודך? ואם נאמר בכל מאדך – למה נאמר בכל נפשך? אלא לומר לך, אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו, לך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לך נאמר בכל מאדך.

כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, בכל מתרפאין חוץ מע"ז ג"ע ושפיכות דמים וכו'. (פרש"י, כגון אמרו לו הרוג את ישראל חברך ואם לא תהרג). ורוצח גופו מנלן? סברא הוא, כי ההוא דאתא לקמיה דרבא, א"ל מרא דוראי אמר לי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך, א"ל רבא, ליקטלך ולא תקטליניה, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפיי" (פסחים כה).

בגישה שטחית לדברי חז"ל יש כאן מקום לשאול: אם ממנו חביב עליו יותר מגופו הרי זה מוכיח כי האדם הזה הוא מושחת בתכלית, ואיך אפשר לדרוש ממנו שיגיע למדרגה של אהבת ה'? וכי אם יאמר האדם הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות אהבת ה', האם בזה הנהו נחשב כבר לאוהב ה'? – והלא כדי להגיע לאהבת ה' נחוצות הקדמות רבות ועבודה יסודית בשבירת המדות וזיכוכים בתכלית הזיכוכך, וכמו שאמר מרן הגרי"ס זצ"ל שלתקן מדה אחת קשה יותר מאשר ללמוד את כל הש"ס, וכשהאדם נמצא במדרגה כזו של אהבת עצמו עד שממונו חביב עליו יותר מגופו, איך יוכל להגיע למדרגה של אהבת ה'?

וכה דברי "חובות הלבבות": "אבל איך הדרך אל אהבת האלקים יתברך? אומר בתשובת שאלה זאת כי הבקשה הזאת לא תתכן לשאול אלא אחרי הקדמות רבות, וכאשר תקיימנה ההקדמות תילד מהם האהבה בהשי"ת, אבל

---

* נלקח מ"המאור שבתורה" שיחת מוסר חלק ראשון.

מי שמכוון אליה בעצמה לא יוכל להגיע אליה". אולם אם נעמיק נראה שכל אדם, אף המושחת ביותר עד שממונו חביב עליו יותר מגופו, יוכל – אחרי יגיעה רבה – לבא למדרגה הרוממה ביותר של אהבת ה' ומסירות נפשו ומאודו על אמונתו. וזהו יסוד היסודות של מצות אהבת ה' "בכל לבבך, בשני יצרך", היינו בכל כחות הנפש והמדות כגון קנאה, תאווה, כבוד, אהבה, שנאה, רחמנות, אכזריות, רצון, כעס, זריזות, עצלות וכו', על כל פרטיהם וסיעפיהם שמקום משכנם בלבו של אדם. ועל האדם לזכך מדותיו אלו בכח התורה ולהשתמש בהם לעבודת ה', כמו למשל במדת הגאווה שעליה נאמר "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי ט"ז) יוכל לעבוד בה את ה' כמו שנאמר "ויגבה לבו בדרכי ה'". וכן במדת התאווה, שמצינו שבן סורר ומורה נסקל על שאכל בשר ושתה יין, ואילו האדם יכול וחייב לעבוד בה את ה' כמו מצות "ושמחת בחגך" ש"אין שמחה אלא בבשר ויין" (פסחים קיט), והכהנים אוכלים בשר החטאת ובעלים מתכפרים. וכן בכל כחות הנפש של האדם שניתנו לו על מנת שיעבוד בהם את ה' ויקיים תורתו בכל המצבים והתנאים.

מובן מאליו שבמצוה זו של "בכך לבבך" נכללה כל יגיעת האדם כדי לבא לתקון המדות, ושיבא לידי "בכל לבבך" או בא ה"בכל נפשך" וה"בכל מאדך", היינו שישתדל לכוון בשבירת המדות ותיקונם לשם קיום ב"בכל לבבך" להגיע גם למדרגת "ובכל נפשך ובכל מאודך", היינו במעשה, בנפש ובממון. ואף אדם שהיה בתחילה בשטוף בתאוות העולם, שזהו המהות של "אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו", יוכל להגיע לידי כך לעולם, כפי דברי ה"חובות הלכות" שהבאנו למעלה. וכן על האדם להשתמש בכל האמצעים האחרים להגיע לידי אהבת ה', ולבקש רחמים מה' שיעזרהו ויזכהו לאהבת ה' נוסף לחובתו מצד צווי התורה. כלומר, מן הפנימיות אל החיצוניות, מהלב – היא התפילה – אל המעשה, והחיצוניות תשפיע בזה גם על הפנימיות, כמי שיוצא למלחמה המשתמש בכל האמצעים והתחבולות, באיסטרגיה בתכסיסים ובכח הנשק, כן על האדם להתנהג גם ברוחניות כמו שנאמר, "מחשבות בעצה תכון ובתחבולות תעשה מלחמה" (משלי כ).

והנה מלבד השאור שבעיסה, השחתת המדות שבאדם המעכבת בעדו מלהגיע לשלמות הנפש והשכל, עלול האדם תמיד להגיע גם לידי הטעיית השכל ולשים חושך לאור ע"י הפניות והנגיעות האישיות מבלי שירגיש את הרע, ואדרבה דעתו היא שהיא עושה אך טוב, ואז סכנתו גדולה הרבה יותר כאשר היצה"ר מתעטף בטלית ותפלין סכנתו הרוחנית גדולה פי כמה מכפי שהוא בא אל האדם באופן פשוט, כי כשהאדם מרגיש ברע הוא יוכל לבא לידי תשובה.

ובזה נבין את דברי חז"ל שבראש מאמרנו: "ההוא דאתא לקמי' דרבא וכו' מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפיי". דלכאורה קשה, וכי לא ידע השואל שאדם חייב למסור נפשו כדי להמנע בשפיכת דמים? אלא בודאי בא השואל בטענה, הוא הנהו צעיר לימים וזה העומד להירצח על ידו הוא זקן מופלג, ושאל אולי כדאי שהוא הצעיר יציל עצמו בזה שיהרוג את הזקן, כדי שיוכל למלא תפקיד בתורה ויראת שמים כל ימי חייו. ועל זה השיב לו רבא כי אין אנו יודעים דמו של מי סומק טפי אף שההוא זקן ושבע ימים, כפי שאמרו חז"ל, "הכל מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב" (סנהדרין ע"ח).

למדים אנו מזה עד כמה העריכו חז"ל בחייו של אדם, הגע עצמך, זקן מופלג המוטל על ערש דוי במצב של גסיסה ורגעיו ספורים, והנה בא אדם צעיר ושם קץ בזדון לחיי הזקן הגוסס. לכאורה הלא הפסיד במעשיו רק רגעים אחדים של חיי אדם חולה אנוש, ובכל זאת אנו מחייבים מיתה את הרוצח הצעיר הבריא שיכול לחיות עוד עשרות שנים. בפסק דין זה ביארו לנו חז"ל את ערך חיי האדם, ואפילו רגעים אחדים בלבד של חיים, כי מי יכול לדעת ולהעריך את האדם, פעולותיו ומחשבותיו, ומה שהוא יכול לפעול ע"י מחשבה טובה של רגע אחד, ודין רגע כדין חיים ארוכים אצל האדם שנברא בצלם אלוקים.

ובדרך צחות בשיטת המוסר יש לבאר את ה"בכל מאודך", דלכאורה אם האדם כבר הגיע למדרגה של "בכל לבבך" "ובכל נפשך" לשם מה נחוץ לומר עוד "ובכל מאודך", שלפי חז"ל היינו אדם שממונו חביב עליו מגופו, אחרי שבא למדרגה הגבוהה ביותר באהבת ה'? אלא שעל האדם לדעת שאפילו כשהוא כבר הגיע להמדרגה הרוממה ביותר יוכל לרדת למדרגה הפחותה ביותר, ולכן הודיעה התורה שלא יחשוב האדם שכיון שהגיע להמדרגה של "בכל לבבך" "ובכל נפשך" הוא כבר בטוח ומחוסן, אלא שעליו תמיד לפחד בפני ירידה עד לדיוטה התחתונה של ממונו חביב עליו מגופו, כי "אל תאמין בעצמך".

כתב יד
